

3. *Formarea RSS Moldovenești și crearea Partidului Comunist al Moldovei. Culegere de documente și materiale.* Chișinău, Cartea Moldovenească, 1986. 465 p.
4. *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Ediția a treia, revăzută și completată.* Asociația oamenilor de știință din Moldova „N. Milescu Spătarul”. Chișinău: Tipografia centrală, 2015. 452 p. ISBN 978-9975-9976-9-0.
5. *Istoria RSSM în două volume, vol. II.* Red. respon. S. P. Trapeznikov. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1968. 680 p.
6. NEGRU, E Masa rotundă României din URSS sub Imperiul Foamei artificiale (anii 20 - 30 ai secolului XX). *Revista de Istorie a Moldovei.* 2011, nr. 3-4, pp. 236-238. ISSN 1857-2022.
7. REPIDA, A *Formarea RSS Moldovenești.* Chișinău: Cartea Moldovenească 1977. 378 p.
8. *Republica Moldova: ed. encicl.* Inst. de Studii Enciclopedice. Col. red.: Gh. Duca (preș.). Ediția a doua revăzută și adăugită. Chișinău: Institutul de Studii Enciclopedice, 2011. 780 p. ISBN 978-9975-67-648-9.

INFRAȚIUNI ÎMPOTRIVA INSTITUȚIILOR ȘI SECURITĂȚII STATULUI ÎN LEGISLAȚIA MEDIEVALĂ ROMÂNEASCĂ

CRIMES AGAINST THE STATE INSTITUTIONS AND SECURITY IN ROMANIAN MEDIEVAL LEGISLATION

*Silvia Chicu, dr., conf. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău*

*Silvia Chicu, PhD, associate professor,
„Ion Creanga” SPU of Chisinau
ORCID: 0000-0002-6822-7426*

CZU: 34(498)(091)

DOI: 10.46728/c.v3.25-03-2022.p151-155

Abstract

In the present study, we set out to analyze the crimes against the state from the perspective of medieval law. The Romanian legal sources from the 17th century classify the crimes against the state as the most serious. The gravity of these violations is determined by the danger they posed to the independence of the state. The study shows that the betrayal of the Lord - the owner of the ruling institution - was associated with the crime against the state, because the clauses of the feudal contract were violated. Any actions against the life, activity and honor of the Lord were qualified as serious offenses and punishable by death. From the register of crimes against the state were also analyzed: coin counterfeiting, forgery of documents and false oath.

Key-words: crime, state, medieval law, punishment

Infrațiunile împotriva statului, instituțiilor statului au fost și sunt considerate cele mai grave infrațiuni, deoarece amenință independența și suveranitatea statală. Actualitatea studierii temei rezidă în faptul că în Republica Moldova s-au înregistrat cazuri de comitere a unor asemenea infrațiuni, sau această suspiciune planează asupra unor actori politici.

Istoriografia universală și cea românească au atras atenție acestei probleme de cercetare în studii generale sau speciale. Acest subiect sensibil, deși uneori tendențios, a fost analizat de către istorici [1, 3, 8]. O analiză a conceptului de trădare în evul mediu în Țara Moldovei a întreprins istoricul Virgil Pâslariuc [6] și Ion Eremia [4]. Scopul studiului nostru este de a

analiza tipurile de încălcări clasate în registrul infracțiunilor împotriva statului și Domnului, din perspectiva legislației din secolul al XVII-lea.

În evul mediu cea mai frecventă infracțiune împotriva instituțiilor statului, menționată în izvoare, este trădarea – actul neloialității față de puterea centrală – reglementată prin „omagi de vasalitate, jurământul de credință” [6, p. 140]. Din contractul feudal dintre supus și monarh, rezulta o obligație fundamentală de credință. La nivelul elitei sociale, încălcarea acestei îndatoriri producea starea de felonie, viclenie, hiclentie. Infracțiunile politice erau numite hiclennii, din limba maghiară „hitlen” – fără credință, trădător, iar cel care le comitea era hiclean [7, p. 71]. Hiclennia reprezenta crima îndreptată împotriva securității interne și externe a statului [8, p. 61]. Ea cuprindea: trădarea militară, trădarea politică, uneltirea, rebeliunea, pribegia benevolă a boierilor, intrarea în serviciul unui stăpânitor străin, sau încuscrirea cu acesta și chiar simpla cumpărare de moșii la graniță fără voia Domnului.

La fel ca și în alte state medievale, cea mai mare crimă față de puterea centrală era trădarea, care consta în încălcarea datoriei de credință față de stat și implicit față de Domnul, pe care acesta îl reprezenta. Infracțiunile împotriva ordinii publice și a justiției erau considerate infracțiuni împotriva Domnului și statului, dar totuși, trădarea începea acest registru. Hiclennia era sancționată prin întreruperea legăturii feudale, prin confiscarea proprietății funciare obținută pentru slujbă credincioasă și prin tăierea capului. Trădarea era reglementată de textele bizantine ca o crimă de drept public și era sancționată neapărat cu confiscarea generală a averii. Confiscările pentru hiclennie au alimentat domeniul domnesc pentru alte danii în favoarea partizanilor politici ai domnului. Statutul de familie boierească și rolul economic și politic al moșiiilor în viața fiecărui neam boieresc a determinat boierimea să insiste ca actul de trădare să nu fie sancționat cu confiscarea moșiei. Boierii fără moșie erau desființați și din punct de vedere politic. Hiclennia a fost generată și din extern, în deosebi după instaurarea suzeranității otomane. Puterile vecine aveau agenți secreți în Țările Române, pentru a obține informații despre situația politică de aici [8, p.63].

În izvoare actul de trădare este prezentat și cu termenul de „hăinie” , din limba turcă hain - trădător. Hăinie era denumită mai ales trădarea față de Imperiul Otoman. În viziunea factorilor politici de decizie otomani, trădători erau Domnii sau boierii care încălcau obligația de credință. Poarta cerea extrădarea Domnilor sau boierilor trădători, pribegi în statele vecine. Domnii refuzau să-i extrădeze pe boierii trădători, executându-i singuri, iar la Poartă, trimițând doar capetele acestora. Prin această decizie, Domnii încercau să apere autonomia judiciară a Țărilor Române.

Necredința față de Domn se prezenta, în primul rând, sub forma pretenției la tron. Pretențiile la tron erau considerate acte de hiclennie față de Domnul în funcție. Unii voievozi îi trimiteau pe pretendenți la mănăstire după „însemnarea la nas”. Grigore Ureche ne aduce la cunoștință că Alexandru Lăpușneanu „l-au însemnat la nas și l-au trimis în călugărie” [7 , p. 80] pe pretendentul Joldea. Tot act de necredință era considerată și susținerea pretendentului la tron, deoarece ridicarea armelor contra Domnului reprezenta un act de trădare a acestuia. Chiar și simpla nerăspundere la chemarea Domnului plasa boierul în tabăra opoziției și îl înscrisa în rândul trădătorilor.

Trădarea își puna amprenta pe reputația persoanei pentru întreaga viață. Cu toate că era percepută ca o „sudalmă” pentru persoană faptul că era numit „hain”, pravila accepta ca meritată. Pravila făcea o diferențiere între trădarea înfăptuită de către un boier și de către un om

„mic”: „de se va afla vreun boiar hiclean unui Domn și hain țării și de se-ar arăta într-acesta chip și unul de cei mici, atunce mai mult se va certa boiaru”. Pedepsa pentru trădare era moartea: „... învață pravila să piarză în furci, cumui e hăinia și hicleșugul, când hiclenește pe Domnul său, atunce se va spânzura și boiarinul ca și cel mai prost, iară așa furcile boiarinului se fac mai înalte decât ale celui mai mic” [5, p. 346].

Uneori noțiunea de hiclenie era extinsă și asupra altor infracțiuni. În secolului al XVII-lea în șirul infracțiunilor de hiclenie au fost plasate și alte încălcări, precum delapidarea birului către turci și neplata birului către turci; neplata dărilor sau fuga moșnenilor de pe moșie. Megiașii și rumânii ajung să fie tratați ca hicleni față de domnie și Poartă, deoarece actul crea dificultăți Domnului de a plăti haraciul, astfel fiind lezate interesele Porții.

Drept infracțiune de trădare era considerat și sfatul de a trăda sau omori Domnul: „cela ce va sfătui să ucigă pe vreun dregătoriu de la vreun târg și de nu va fi apucat să facă moarte, acela să nu se pedepsească ca cela ce suduiaște Domnia, ce numai să i se taie capul. Iară de se va sfătui să hiclească, sau să ucigă pre singur Domnul acelei țări, măcar de nu va fi făcut acel vicleșug, iară așa să se pedepsească ca unul de ceia ce au suduit Domnia” [5, p. 101].

În același registru de infracțiuni împotriva Domniei era trecută și lezmajestatea, fiind considerată trădare deosebit de gravă. Lezmajestatea a constat în atingerea adusă onoarei Domnului prin insultarea sau calomnierea sa. Această infracțiune se mai numea sudalmă sau hulă. Pravila prevedea că „acela ce va grăi de Domnul locului aceuia și-l va înjura cu mânie și cu tot dinadinsul într-acei chip încât i-ar face toată răotatea, pre unul ca acela să cade să-l certe ca acela împotriva legii țării și pravilei”. Era pedepsită orice persoană găsită vinovată, indiferent de poziția socială „de-ar fi orice feliu de om, ver fie mirean, ver călugăr, ver fiece om de chirosul besearicii”. Nu era pedepsit „cela ce va sudui pre domnul țării, de va fi nebun sau lipsit de minte sau beat de băutură sau de altă nebulie” [5, p. 140]. Ceilalți trebuiau să fie „pedepsiți foarte cumplit”.

Calpuzania – falsificarea monedei reprezintă și ea o infracțiune împotriva ordinii publice, deci și a Domnului. Având dreptul de a bate monedă și turnătorii proprii, Domnii aveau interesul de a reprima falsificarea. Infracțiunea de a imita moneda a devenit, prin voința Domniei, o infracțiune numită, cu un termen de origine turcească „calpuzanie”. Încălcarea era considerată foarte gravă, considerându-se că „minciunoșii ceia ce fac bani răi ... ca și cum ar sudui pre Domnul țării” [5, p. 121]. Izvoarele atestă existența banilor falși în Țările Române.

Falsificarea monedei se realiza în trei moduri [2, p. 84]. În primul rând nu erau utilizate metalele corespunzătoare: „mestecătură ...aurul cel curat ei îl spurcă și-l meastecă”, la fel se proceda și în cazul monedelor de argint „argintul amestecă cu arama, alții fac chiar de aramă și numai îl spoiesc cu argint”. O altă modalitate de falsificare era cu utilizarea metalelor corespunzătoare, dar „ei fac banii mai mici... și păgubesc oamenii”. Existau și falsificatori care „puneau chipul și scriptura mincinoasă, fără sfat cu învățătura cuiva, ce pre furiș, ca un lucru rău”, adică neoficial. Toate aceste trei cazuri erau considerate infracțiuni împotriva Domniei.

Dreptul de a bate monedă era acordat de către Domnul țării persoanei care era obligată să facă acest lucru într-un loc destinat pentru această activitate, adică „în loc vestit”, respectând „scriptura cinstită și frumoasă”, forma și masa monedei [2, p.84]. Chiar dacă erau respectate toate cerințele, dar nu avea permisiunea Domnului, persoana era considerată falsificator [2, p. 85].

Pravilele din secolul al XVII-lea au prevăzut pentru calpuzani „sanctiuni preluate din pravilele bizantine: decapitarea urmată de arderea cadavrului și confiscarea bunurilor” [2, p. 85]. Era prevăzută pedeapsă și pentru dregătorul domnesc care permitea circulația banilor falși [2, p.85]. Acesta trebuia „să plătească cu capul”. Nici un document nu atestă aplicarea pedepsei aspre prevăzută de pravilă. În schimb, două documente din secolul al XVII-lea dovedesc că unii vinovații de calpuzănie au fost iertați. Tot calpuzan era considerat și cel care „va schimba bani răi, și-i va lua de la acela ce-i face, știindu-l și cunoscându-l că este calpuzan” [2, p. 86], fiind supus aceleași pedepse ca și calpuzanul.

Exista și o oarecare indulgență față de proprietarii sediilor unde era instalată tehnica de falsificare a banilor: „încă de să va afla că această casă e a unei muieri sărace, atunci nu se va lua să fie domnească” [2, p. 85]; „încă acea casă de să va afla că este a unor coconi săraci, iar nu va fi domnească. Iar de se va afla acești coconi au vreun ispravnic pre toate bucatele lor și va fi năimit el casa, atunci să prețuiască casa cât va face și să plătească tot el acel preț tot den bucatele lui” [2, p. 85].

Exista o diferențiere în aplicarea sancțiunilor pentru falsificatorii de monedă: „cei fără de vârstă de vor face bani răi, calpuzanii, aceea nu se vor certa cu toate certările după cum învață pravila, ce numai după voia judecătorului, dar nu cu moarte” [2, p. 163]; „muiarea se va certa mai puțin decât bărbatul, când în casa ei se vor face bani răi, calpuzani, sau când va cumpăra ceva vreun lucru ieftin ca să-l vândă mai scump, sau când va sparge cartea domnească și încă de ce se va mesteca în tocmeala ereticilor, sau la jurământ mincinos, iară când va greși la lucruri carele să fac împotriva dumnezeității pravile și a pravilei firii omenești, atunci nu se va certa muiarea mai puțin, ca și bărbatul” [2, p. 172].

Falsul, reprezenta o infracțiune împotriva justiției, denumit în epocă vicleșug sau înșelăciune. Vicleșugul sau înșelăciunea consta în falsificarea înscrisurilor prin plăsmuirea acestora în scopul de a produce diferite consecințe juridice. Uzul de fals, era frecvent utilizat în documentele privind stăpânirea pământului. Represiunea falsului relevă un dezacord între pravile și obiceiul pământului, neaplicându-se nici o pedeapsă sau aplicându-se una ușoară: mustrare sau gloabă. Erau pedepsiți cu bătaie pentru fals și cei care foloseau „măsuri hiclene”: mierța sau vadra [2, p. 60].

„Nesupunerea, reprezenta o infracțiune împotriva justiției, neascultarea, consta în fapta oricui, de orice stare, de a nu se supune poruncii domnești cu valoare jurisdicțională sau hotărârii judecătorești” [3, p. 483]. Pravilele prevăd, că „acel care nu va asculta de domnul-său ... într-un chip se vor certa și boiarii și cei mai proști” [2, p. 175]. Nesupunere era tratat și faptul că țaranii dependenți nu ascultau de stăpânii de moșie. Represiunea acestei infracțiuni era esențială pentru menținerea ordinii sociale.

Dreptul domnului de a aplica pedeapsa celor vinovați de neascultare derivă din prerogativa sa legislativă, combinată cu cea de judecător suprem. În lipsa unor texte pedepse aplicate în cazurile de neascultare, sunt foarte variate: de la pedeapsa capitală, până la cea mai ușoară – simpla amenințare cu o pedeapsă uneori nedeterminată, ca de exemplu „mare certare” și plata amenzii. Pedeapsa cel mai frecvent aplicată pentru neascultare era gloaba. Domnul pedepsea uneori pe cei vinovați de neascultare cu închisoarea, unde vinovatul era adus în butuci. Bătaia era aplicată, mai ales în cazurile de nesupunere a țăranilor cerințelor stăpânilor de moșii. Boierilor li se putea aplica bătaia și personal de domn, precum Matei Basarab, care

declara: „Domnia mea am bătut pe Chisar păharnic foarte mult și i-am dat 300 de toiege...”, deoarece boierul refuzase să execute o hotărâre a domnului.

Jurământul mincinos reprezenta o infracțiune împotriva justiției, consta în vina de a mărturisi fapte neadevărate sau incomplete și a le întări prin jurământ ca adevărate. Această infracțiune apare sub următoarele denumiri „jurământul mincinos”, „jurământ strâmb”, „mărturie strâmbă”, „limbă strâmbă” [2, p. 172].

Pravilele românești din secolul al XVII-lea nu au un text general care să definească și să pedepsească infracțiunea, ci numai texte speciale: unul care pedepsește cu tăierea limbii pe văcarul care jură strâmb, altele ce ușurează pedeapsa femeii sau minorului. Nu avem dovadă documentară că s-a aplicat vreodată pedeapsa mutilării pentru jurământul mincinos. Obiceiul pământului a statornicit norma pedepsirii acestei infracțiuni cu gloaba. Aceasta se plătea de obicei în boi. În pricinile cu jurători, dacă mărturia lor era infirmată de un număr dublu de jurători, fiecare dintre primii era globit cu câte trei boi „cum au fost obiceiul și legea țării”. Gloaba se aplica nu numai jurătorilor, ci și oricărui martor mincinos [3, p. 491]. Obiceiul sancționării mărturiei mincinoase cu gloaba era atât de înrădăcinat încât într-un zapis din secolul al XVII-lea, megieșii care fac o mărturie declară că dacă se va dovedi că nu au spus adevărul ei se obligă să li se taie bărbile și să plătească „limba strâmbă”. Cel ce jurase strâmb, în primul rând îi restituia cheltuielile celui judecat. Aceasta era o consecință obișnuită [8, p. 75]. Pedeapsa pentru jurământul strâmb după *Obiceiul pământului* era gloaba [3, p. 491]. Astfel observăm că mărturiile false cauzau pierderea procesului și pedepse de la aplicarea amenzii până la pedeapsa capitală.

Din cele expuse putem conchide că legislatorul român al secolului al XVII-lea a fost preocupat de crearea unor condiții juridice riguroase în scopul apărării securității statului, instituției Domniei, dar și altor instituții ale statului.

BIBLIOGRAFIE

1. BALAN, M. Istoria trădării la români, vol. I-II, București, 2006
2. Cartea românească de învățătură, București, 1961, 428 p.
3. COSTĂCHEL, V. PANAITESCU, P., CAZACU, A. Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII). București, 1957, 253 p.
4. EREMIA, I. Conceptul medieval al trădării reflectat în cronografia din Țara Moldovei. În: Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova, nr. 9, 2010, p.22-45
5. Îndreptarea legii. 1952, București, 1964, 1016 p.
6. PÂSLARIUC, V. Trădare, trădători și trădați în Țara Moldovei în secolele XIV-XVI. În: Tradiții istorice românești și perspective europene: in onoare academician Ioan Aurel Pop, coord. Sorin Șipoș, Dan Octavian Cepraga, Ion Gumenâi, Oradea, 2015, p.137-160
7. URECHE, Gr. Letopisețul Țării Moldovei. În: Letopisețul Țării Moldovei, Chișinău, 1992, p. 23-118
8. СОБЕТОВ, П. В., Преступление и наказание (очерки истории обычного права и законодательства средневековой Молдавии). În: Stratum Plus, nr. 6, 2001-2002, p. 26-151